

ZDZIEJÓW KARTOGRAFII

Tom XXII – 2018 | INSTYTUT HISTORII NAUKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

DAWNA KARTOGRAFIA HISTORYCZNA I WOJSKOWA

Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk
Zespół Historii Kartografii

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII

Tom XXII – 2018

DAWNA KARTOGRAFIA HISTORYCZNA I WOJSKOWA

FROM THE HISTORY OF CARTOGRAPHY

Volume XXII – 2018

THE OLD HISTORICAL AND MILITARY CARTOGRAPHY

Opracowanie redakcyjne

Beata Konopska, Jerzy Ostrowski, Paweł E. Weszpiński

Recenzent

dr hab. Radosław Skrycki, prof. US

Tłumaczenie przedmowy i części streszczeń na język angielski

Beata Szczepanik-Bujas

Tłumaczenie części streszczeń – autorzy

Opracowanie typograficzne

Signum CM Cezary Mazur

Wydawnictwa IHN PAN

Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa

e-mail: ihn@ihnpan.waw.pl

Muzeum Warszawy

Rynek Starego Miasta 28–42, 00-272 Warszawa

e-mail: sekretariat@muzeumwarszawy.pl

© by: IHN PAN, Muzeum Warszawy

ISSN: 0138-0850

ISBN: 978-83-86062-44-7 ISBN 978-83-65777-75-1

Warszawa 2018

SPIS TREŚCI

<i>Beata Konopska, Paweł E. Wespiński</i> Wprowadzenie	7
Dawna kartografia historyczna	
<i>Karol Łopatecki</i> Mapy historyczne Polski i Litwy w epoce nowożytnej	11
<i>Dariusz Przybytek</i> Bilans dokonań polskiej i niemieckiej kartografii historycznej Śląska (1741–2017)	31
<i>Lucyna Szaniawska</i> Atlas Historique, ou Nouvelle Introduction à l'Histoire... Châtelainów jako encyklopedia	57
<i>Grzegorz Bosy</i> Mapy z okresu fryderycjańskiego jako źródło do badań nad „owalnicą głogowską”	85
<i>Anna Małka</i> Zmiany odcinków klifowych linii brzegowej w Gdyni w ciągu ostatnich dwustu lat i związane z nimi geozagrożenia	111
<i>Bogdan Wolak</i> Dawne mapy w badaniach krajobrazu komunikacyjnego	131
<i>Tomasz Panecki, Katarzyna Słomska</i> Stan i wyzwania kartografii historycznej w obliczu paradygmatu cyfrowego	147
<i>Dorota Borowicz, Waldemar Spallek</i> Dawne atlasy historyczne w kolekcji Pracowni Historii Kartografii Zakładu Geoinformatyki i Kartografii Uniwersytetu Wrocławskiego	165
<i>Krzysztof Grochowski</i> Dawne mapy i atlasy historyczne w zbiorach Biblioteki Raczyńskich	199

Dawna kartografia wojskowa

Wiesław Sieradzan

- Kartografia wojskowa Malborka
od XVII do początku XX wieku** 209

Leszek Opyrchal

- Plany Kamieńca Podolskiego do 1812 roku** 223

Leszek Opyrchal

- Kamieniec Podolski na osiemnastowiecznej mapie granic
Imperium Osmańskiego** 239

Leszek Opyrchal, Rusłan Nahnybida

- Zaginiony plan Kamieńca Podolskiego
z pierwszej połowy XVIII wieku** 251

Henryk Bartoszewicz

- Dawny atlas historyczny wojny polsko-rosyjskiej 1830–1831
Richarda Ottona Spaziera na tle kartografii
doby powstania listopadowego** 261

Bogdan Wolak

- Analiza źródeł kartograficznych z okresu I wojny światowej
(studium na wybranych przykładach)** 283

Robert Rybak

- Mapa morską jako narzędzie w planowaniu operacji
przez Polską Marynarkę Wojenną w okresie funkcjonowania
w Układzie Warszawskim** 303

Miscellanea

Zbigniew J. Wójcik

- Historia kartografii przyrodniczej w Polsce. Kilka refleksji** 319

Joanna Ziółkowska

- Koszary Pałacu Kazimierzowskiego w Warszawie
w XVII- i XVIII-wiecznej ikonografii** 327

Marlena Borycka, Dorota Jutrzenka-Supryn

- Miasta, bitwy i fortyfikacje – kolekcja pięciu sztucznych atlasów
ze zbiorów Biblioteki Elbląskiej.
Problematyka historyczna i konserwatorska** 339

Kazimierz Kozica

- Wystawy kartograficzne w Polsce. 15 lat po wystawie
Imago Poloniae doktora Tomasza Niewodniczańskiego** 363

CONTENTS

<i>Beata Konopska, Paweł E. Wespiński</i>	
Introduction	9
Old historical cartography	
<i>Karol Łopatecki</i>	
Historical maps of Poland and Lithuania in the modern era	11
<i>Dariusz Przybytek</i>	
Historical cartography of Silesia in Poland and neighbouring countries Attempt of a summary	31
<i>Lucyna Szaniawska</i>	
Atlas Historique, ou Nouvelle Introduction à l'Histoire... by Châtelains as an encyclopedia	57
<i>Grzegorz Bosy</i>	
Maps from the Frederic period as a source for research about the “oval village of Głogów”	85
<i>Anna Małka</i>	
Gdynia cliff coastline changes in the last 200 years and the resulting geo-threats	111
<i>Bogdan Wolak</i>	
Old maps in the study of the communication landscape	131
<i>Tomasz Panecki, Katarzyna Słomska</i>	
State and challenges of historical cartography in the face of digital paradigm	147
<i>Dorota Borowicz, Waldemar Spallek</i>	
The old historical atlases in the collection of Section for History of Cartography of the Department of Geoinformatics and Cartography of the University of Wrocław	165
<i>Krzysztof Grochowski</i>	
Old maps and historical atlases in the Raczyński Library's collections	199

Old military cartography

Wiesław Sieradzan

- Military cartography of Malbork from the 17th
to the beginning of the 20th century** 209

Leszek Opyrchal

- Plans of Kamieniec Podolski until 1812** 223

Leszek Opyrchal

- Kamieniec Podolski on the eighteenth-century map
of the boundaries of the Ottoman Empire** 239

Leszek Opyrchal, Rusłan Nahnybida

- The lost plan of Kamieniec Podolski
from the first half of the 18th century** 251

Henryk Bartoszewicz

- Old historical atlas of the Polish-Russian war of 1830–1831
of Richard Otto Spazier against the background
of the cartography of the November Uprising** 261

Bogdan Wolak

- Analysis of cartographic sources from the World War I period
(a study based on selected examples)** 283

Robert Rybak

- A nautical chart in planning of maritime operations
carried out by the Polish Navy
during the period of the Warsaw Pact** 303

Miscellanea

Zbigniew J. Wójcik

- History of natural cartography in Poland. A few reflections** 319

Joanna Ziółkowska

- The barracks of the Kazimierzowski Palace in Warsaw
in the 17th and 18th century iconography** 327

Marlena Borycka, Dorota Jutrzenka-Supryn

- Towns, battles and fortifications – a collection of five
artificial atlases from the Elbląg Library.
Historical and conservation-related issues** 339

Kazimierz Kozica

- Cartographic exhibitions in Poland. 15 years after
Dr Tomasz Niewodniczański's *Imago Poloniae* exhibition** 363

Wprowadzenie

Tom XXII „Z Dziejów Kartografii” jest poświęcony dawnej kartografii historycznej i wojskowej. Część dotycząca kartografii historycznej traktuje tę tematykę dość szeroko, zamykając w klamrze przeszłości jej obecny stan i prognozy na przyszłość. Autorzy artykułów zamieszczonych w tej części poruszyli także kilka szczegółowych tematów dotyczących dawnych map Polski, Litwy oraz Śląska. Wśród tych artykułów znalazły się także omówienia kolekcji map i atlasów historycznych, przechowywanych w Pracowni Historii Kartografii Zakładu Geoinformatyki i Kartografii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz w zbiorach Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu.

W części dotyczącej dawnej kartografii wojskowej mamy do czynienia z dość różnorodnymi spojrzeniami. Są tu refleksje nad dawnymi mapami z perspektywy historyka wojskowości, historyka oraz kartografa. Te różne spojrzenia znacząco rozszerzają perspektywy poznania kartografii wojskowej, zajmującej się, obok przekazu topograficznego, także szczególnym typem map tematycznych, w tym historycznych. W przedstawionych artykułach znajdują się odniesienia do pojedynczych dzieł dawnej kartografii, czego przykładem jest szczegółowe omówienie XIX-wiecznego atlasu wojny polsko-rosyjskiej (1830–1831) Richarda Ottona Spaziera, oraz próby syntetycznego ujęcia zbiorów kartograficznych, dotyczących wybranych miast – Malborka i Kamieńca Podolskiego. Autorzy tych artykułów podjęli się oceny źródeł kartograficznych i scharakteryzowali sposoby ich wykorzystania. Uwagę zwraca duża rozpiętość chronologiczna artykułów, znajdujemy tu zarówno analizy treści zarówno siedemnastowiecznych, jak i dwudziestowiecznych prac kartograficznych.

Podobnie jak we wcześniejszych monografiach „Z Dziejów Kartografii”, w XXII tomie znalazły się również Miscellanea. W tej części zauważalny jest wątek przyrodniczy, w którym mapa występuje jako źródło do odtwarzania dawnej przestrzeni geograficznej. Tematykę tę zamyka klika refleksji o historii kartografii przyrodniczej w Polsce. W tegorocznym tomie zamieszczony został także artykuł przypominający wystawy kartograficzne w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń związanych z kolekcją dawnych map Rzeczypospolitej dr. Tomasza Niewodniczańskiego (1933–2010). W tej części można również zauważyć akcenty związane z dawną kartografią wojskową. Autorki tych artykułów wykorzystują dawne mapy wojskowe do omówienia informacyjności źródeł ikonograficznych i do zaprezentowania kulis sztuki konserwacji dawnych map i atlasów.

Introduction

Volume XXII “From the History of Cartography” is devoted above all to historical and military cartography. The part devoted to historical cartography treats this subject quite broadly, closing the past, its current state and forecasts for the future in the buckle. In addition, the authors also addressed several detailed topics concerning the old maps of Poland, Lithuania and Silesia. Among the articles included in this section, there are published discussions of the collection of historical maps and atlases, stored in the Laboratory of History of Cartography at the Department of Geoinformatics and Cartography of the University of Wrocław and in the collection of The Raczyński Library in Poznań.

In the part concerning the old military cartography, we have quite different presentations. This is a reflection on old maps from the perspective of a military historian, historian and cartographer. These various perspectives significantly extend the prospects of knowing military cartography, which in essence, along with the topographical message, is also engaged in a special type of thematic maps, including historical ones. In the presented articles, we find a reference to individual works of old cartography, an example of which is a detailed discussion of the 19th century atlas of Polish-Russian war by Richard Otto Spazier, as well as attempts to synthetical evaluation of cartographic collections concerning of selected towns – Malbork and Kamieniec Podolski. The authors undertook both the assessment of the sources and the characteristics of their use. Attention is also drawn to the large chronological range of articles, in which we find both discussions and analyzes of the maps of the 17th as well as the 20th century.

As in the previous monographs “From the History of Cartography”, in volume XXII there included also section Miscellanea. In this part, a clear natural approach is noticeable. The author of this paper treat the map as a source for recreating the old geographical space. The subject closes with a series of reflections on the history of natural cartography in Poland. This section also includes an article reminiscent of cartographic exhibitions in Poland, with particular emphasis on events related to the collection of old maps of the Polish-Lithuanian Commonwealth by doctor Tomasz Niewodniczański (1933–2010). In Miscellanea you can also notice accents related to the old military cartography. The authors of the articles in this section use old maps to discuss the informativeness of iconographic sources, and, traditionally, the inner history of conservation of old maps and atlases.

Beata Konopska, Paweł E. Wespiński